

Ерфан В.Й., Ридош С.В., Осадчук О.Р.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ РИЗИКУ В ЛОГІСТИЦІ

У статті подано теоретичні поняття про загальну та економічну сутність ризиків, що через призму логістичної діяльності. Хотілося б наголосити, що базова сутність економічного ризику в логістиці є певним поняттям, яке показує кількісну втрату капіталу через, ігнорування або не повноцінний аналіз великої кількості показників, які можуть впливати на цінову характеристику логістичної діяльності. Але даний процес формування точних критеріїв аналізу і подальшого виявлення та виправлення тих чи інших помилок, на початкових рівнях щоб в майбутньому, мінімізувати ризики, які можуть призвести до економічних втрат, що відповідно негативно можуть позначитися на долі компанії в її довгостроковій перспективі. Разом з цим при наявності даного аналізу та розуміння таких базисних понять, як ризик і його економічний еквівалент, допоможуть нам сфокусуватися на слабких місцях такої сфери як логістика, і запобігти майбутнім втратам. Також потрібно не забувати, що саме логістична діяльність є одна із небагатьох сфер підприємницької діяльності, де зміни є майже щодня і відповідно виклики та реалі, які ставить цей новий мінливий ринок, треба вміти розпізнати та вжити необхідні заходи.

Ключові слова: ризик, невизначеність, втрата, збиток, прибуток, явище, процес.

Постановка проблеми. Логістичні компанії виконують важливу але в той час дуже ризикову діяльність. Одними із основних ризиків в даній сфері є мінливі умови ринку та дотримання правил доставки й перевозки товару. Відповідно до цього, щоб скоротити рівень ризиків та й, відповідно, економічних втрат, є необхідним моніторинг різних категорій ризику, їх причин виникнення, та відповідно створення методів аналізу й попередження будь яких негативних наслідків з подальшою метою введення аналізу ризику в практику підготовки та ведення керуючих положень в логістичних компаніях.

Актуальність проблематики такого питання як мінімізація логістичних ризиків не викликає сумніву. Ризик трансформується в необхідну частину соціально-економічних взаємовідносин та формує невід’ємний аспект стратегії й тактики цілої політики підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття ризиків в тій чи іншій сфері

© **Ерфан В.Й.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії, ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, e-mail: vitalii.erfan@uzhnu.edu.ua

Ридош С.В., магістр, кафедра економічної теорії, ДВНЗ “Ужгородський національний університет” e-mail: rydosh.stepan@student.uzhnu.edu.ua

Осадчук О.Р., аспірант кафедри економіки і підприємництва, ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, e-mail: oleksandr.osadchuk@uzhnu.edu.ua

підприємницької діяльності, а також прийняття та реалізації стратегічних положень в умовах ризику написано багато наукових публікацій. прояву в секторі логістичних компаній.

Різні гіпотези, теорії та думки з приводу вивчення цього питання є в таких вітчизняних та зарубіжних вчених: І. Івченко, В. Вітлінський, В. Гейзенберг, Дж. Нейман, О. Моргенштерн та ін. Втім, не дивлячись на велику кількість досліджень в теоретичних та з практичних питань щодо ризиків, все таки панує розмите наукове визначення поняття ризику, яке було би придатне при всіх можливих факторних змінах, з характерними особливостями

Мета статті полягає у визначенні власної суті економічного ризику та показ різних його проявів у логістичній компанії, знаходження сутності категорії ризику з відповідною подальшою класифікацією характерних ознак прояву та діяльності логістичних компаній.

Результати дослідження. Суб’єктивне бачення такого поняття, як ризик, створює певні розбіжності, втім не дивлячись на різні трактування цього поняття, як коротких та і більш довгих, автори скоріше схиляються до твердження І. Ю. Івченко. Думка даного експерта побудована власне на тому, що ризик є певна можливість відхилення від передбачуваної мети, за умови здійснення вибраної альтернативи [6, с. 12]. В нашому розумінні, це твердження дуже точно та опосередковано відображає таке поняття, як невизначеність.

Використовуючи методи наукових досліджень, виявили, що ризик – атрибут прийняття рішення у ситуації невизначеності.

Наявний у більності господарських операцій підприємницької діяльності та економічній політиці кожного суб'єкта господарювання. Невизначеність в даному розумінні є тим х-фактором, тим невідомим на, що готовий погодитися підприємець (в нашому випадку людина керуюча логістичною компанією), за для можливості отримати більше не дивлячись на це, автори простежують пряму залежність між ризиком та результатом, який в свою чергу є етапом якої діяльності, коли визначено наявність переходу якості в кількість і кількості в якість, власне чим більший ризик тим більший результат, при тому, що остаточний характер результату (позитивний чи негативний) завчасно не відомий. "Коли Ви бачите великий успіх, це означає, що хтось колись пішов на великий ризик" [4, с. 5].

У реаліях сьогодення взаємовідносини, які сформувалися між господарськими суб'єктами, побудовані на базі жорсткої конкуренції та мінливого ринкового середовища. Щоб отримати успіх у сферах підприємницької діяльності, використання лише маркетингових підходів є застарілим та не адаптивним (не релевантним), необхідно використовувати сучасні високоефективні способи і методи керування потоковими процесами, а точніше логістику [9].

Власне, останнє твердження є цікавою дилемою через ймовірність збільшити свої доходи (прибутки), деякі підприємці йдуть на ризик, але і через цю саму ймовірність деякі підприємці

уникають ризиків, щоб зменшити збитки.

Не менш цікава позиція на рахунок економічного ризику є у В. Вітлінського. Він висвітлює поняття економічного ризику, як власна об'єктивно-суб'єктивна категорія в діяльності суб'єктів господарювання, що є взаємопов'язана з подолання різного роду невизначеності та непорозумін між суб'єктами в тих ситуаціях, де є неминучим однозначний вибір, в перспективі, з характерними наслідками. Дана категорія показує міру певної помилки (матеріальних чи фінансових збитків), разом з впливом групи керованих та не керованих чинників, які можуть бути як прямі так і зворотними по відношенню до об'єкту керування [5, с. 39].

Поняття ризик в загальному показують через такі показники як: очікуваний дохід, прибуток витрати, можливі витрати, непередбачувані витрати, та імовірність настання х-події, яка може змінити напрямок дії економічних потоків. Втім, не дивлячись на це, дані показники характеризують ризик, але самі ризиком не являються. Економічний ризик – це ризик, що є спричинений певними негативними (несприятливими) змінами в економіці підприємства або навіть країни, дані зміни можуть мати максимально різний характер починаючи від політичної діяльності в країні та закінчуючи екологічної політикою компанії [1].

Якщо говорити про економічні ризики, що є в логістичній діяльності, то вони показані в табл.1.

Таблиця 1

Логістичні ризики

Види ризиків логістичного характеру	Короткий зміст
Закупівельні ризики	Ризики в закупівельній діяльності – це всі ризики, що можуть виникнути у зв'язку з неспроможністю підприємства запропонувати необхідні ресурси відповідної якості з найбільш можливою економічною ефективністю. В більшості випадків проблема даного ризику є пов'язана саме з вибором неякісного постачальника необхідного для підприємства ресурсу. Вибір постачальника пояснюють не лише хорошим функціонуванням на сьогоденному ринку постачальників, де всі ресурси та послуги є схожими, але й тим, що постачальник відіграє роль надійного партнера в виконанні стратегії управління виробництвом.
Виробничі ризики	Усі ризики у сфері виробничої діяльності, є пов'язані з будь-яким порушення виробничого процесу.
Збутові ризики	Ризики у збутовій діяльності можуть бути спричинені через виникнення певних подій та їхніх наслідків, які роблять неможливим досягнення поставлених цілей на окремих етапах у сфері збуту. До даної категорії можна віднести наступні ризики: посилення конкуренції, ризики вибору покупця послуги, ризик реалізації товарів і послуг, ризики вибору користувача послуги, маркетингові ризики.
Транспортні ризики	Транспортні ризики виникають через можливі утрат в ході переміщення матеріальних цінностей чи людей у просторі (релокація). За для нормування транспортних ризиків у ЗЕД було створена та опубліковано певні правила "Інкотермс – 2010", при дотриманні яких знижується ймовірність виникнення ризиків даного виду.
Складські ризики	Складські ризики – пов'язані із псуванням, при яких відбувається повна або часткова зміна всіх або деяких властивостей товарів, що передають на складування до певного виду складу. До цього поняття ще можна віднести ризики, що пов'язані із неефективним керуванням складськими процесами.

Сформовано за джерелами: [8,14].

Відповідно, якщо знати, які існують ризики та причин то можна знайти методи їх вирішення.

Логістичний ризик – це небезпека, яка з’являється через затримки в нормальному функціонуванні ланцюга постачання, зрив постачання чи порушення в роботі однієї або декількох ланок ланцюга. Досвід компаній каже, що ті компанії, які використовують логістику отримали певні здобутки на відміну від конкурентів, які цим знехтували [9].

За для зменшення економічних ризиків потрібно проводити періодичний аналіз всіх ланок і роботи ланцюгів, і мати певний перелік дій в разі знаходження (виявлення) і в подальшому, знешкодження тих чи інших проблем, які були спричинені через недовостанню опрацьованість, та помилково прийняті рішення, які призвели до негативних наслідків, а саме збитків. В нашому випадку, це може бути вибір не правильних постачальників товарів, не правильно побудований виробничий процес, проблеми з транспортом (або паливом для нього), не узгодження умов перевезення товарів, чи умов зберігання продукції на складі [12, с.7.]. Втім не дивлячись на всі вище перераховані випадки, дана теза, не переконує в тому, що не потрібно ризикувати, а навпаки, ризик повинен бути, але він має бути розумним та оправданим, тобто максимально прорахованим. Нам потрібно розуміти чим більш точно ми вивчаємо (вникаємо) в те чи інше поняття, де хочемо провести певний позитивний характер змін, потрібні нові інноваційні, часом і не популярні рішення, які частково можуть бути не виправдані, але тим не менш вони з собою, можливо, принесуть не тільки матеріальні збитки але й певний досвід. Хоча, все таки, в майбутній перспективі краще зважати на досвід конкурентів, або колег по діяльності, щоб витрати були не такими характерними при незмінних, позитивних результатах.

Для аналізу ризику в логістичній діяльності в підприємствах, наприклад, торгівлі, потрібно виконувати постійну та ефективну оцінку. Для оцінки логістичного ризику, як імовірність виникнення втрат, можна використати отримані дані про дії логістичних процесів за кілька реалізацій (дій) у ланцюзі поставки товарів. Показник ризику зменшення ефективності поставки товарів підприємства на ринку можна знайти за формулою 1.1 [7]: ,

$$R_{z_{eff}} = \frac{\sum_{i=1}^k \omega \% \Delta \beta_{eff}}{k} \quad (1.1)$$

де $R_{z_{eff}}$ – є показник ризику зменшення ефективності поставки товарів підприємства торгівлі;

$\omega \% \Delta \beta_{eff}$ – оцінка відносного зміщення рівня поставки товарів від прогнозованого;

$i = 1, 2, k$; k – кількісні показники відносно зміщення показників ефективності поставки товарів від прогнозованого.

Разом з тим кількісний рівень ризику зменшення ефективності поставки товарів підприємства торгівлі визначає ймовірність появи х-події у логістичному ланцюзі за допомогою рівняння 1.2 [7]: ,

$$P_t = \frac{\sum_{t=1}^k \% \Delta \beta_{eff}}{h} \quad (1.2)$$

де P_t – імовірність виникнення х-події для умовного логістичного бізнес-процесу підприємства торгівлі;

$\omega \% \Delta \beta_{eff}$ – відносне зміщення даних ефективності логістичних бізнес-процесів від запланованої норми;

h – загальна сума визначених логістичних бізнес-процесів підприємства торгівлі.

Отримані дані роблять можливим знаходження рівня ризику на підприємстві по відношенню до показників шкали градації ризику (табл.2) [7].

Таблиця 2

Шкала градації ризику зменшення рівня ефективності поставки товарів та оцінювання імовірності появи витрат

Інтервали значень відносних відхилень ефективності поставок від запланованих	Бальна оцінка відносних відхилень ефективності поставок від запланованих	Інтервали значень рівня ризику	Градація рівня ризику
0-0,15	1	0-1,0	Мінімальний
0,16-0,25	2	1,1-2,0	Малий
0,26-0,45	3	2,1-3,0	Середній
0,46-0,75	4	3,1-4,0	Високий
0,76-0,95	5	4,1-5,0	Максимальний
$\geq 0,96$	6	5,1-6,0	Критичний

Відповідно до цього, щоб відбулося ефективне функціонування підприємства торгівлі при умові набору х-факторів, потрібно визначити ризики логістичної діяльності. Перераховані методи та підходи до керування логістичними ризиками робить можливим для керівників підприємства торгівлі знайти резерви, щодо покращення ефективності керування окремими бізнес-процесами підприємства і відповідно розлого створити різного роду програми заходів, які будуть спрямовані безпосередньо на оптимізацію витрат та часу, при найбільш ефективному використанні всі наявних ресурсів та забезпечити визначені вимоги до стандартів якості надання логістичних послуг у ланцюзі поставки товарів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ризик має дуалістичне значення, поняття якого змінюється від х-фактора, а при позитивних умовах, він являє собою економічне зростання, оптимізацію процесів та зберігання наявних ресурсів з подальшим їх примноженням.

У негативному ж ключі – він характеризується, як економічні збитки та неефективне використання ресурсів. Отож, сенс, що ризик – це певні економічні взаємовідносини між двома і більше господарюючими суб'єктами,

що в умовах ринку мають хаотичний та невизначений характер. Причиною цього слугує те, що підприємство знаходиться в колі подібних інших суб'єктів, вплив яких завчасно передбачити неможливо. Не дивлячись на це, можна виокремити основні складові зовнішнього середовища, що так чи інакше (в позитивному чи негативному ключі) можуть вплинути на наше підприємство (а саме на сферу логістичної діяльності): конкуренти, постачальники, покупці, регіональні та місцеві органи влади та ін. До базових чинників, що створюють сенс твердження категорії “ризик”, можна віднести: можливість ухилення від поставлених цілей, заради якої береться до уваги інша, альтернатива ціль; імовірність отримання очікуваного результату; наявність випадків при яких є матеріальні та інші втрати, що взаємопов'язані зі здійсненням саме вибраної цілі при умові появи невизначених до цього альтернатив. Будь-яка невизначеність в середовищі зовнішнього господарюючих суб'єктів в логістичних компаніях та певного роду особливості їх внутрішньої роботи примушують нас до їх забезпечення конкурентоспроможного виробництва, на рівень якого впливають існуючі, втім не завжди явні ризики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітлінський В. В. Моделювання економіки. Навчальний посібник, Київ, 2003. 441 с.
2. Гончарук, А. М. Управління ризиками в логістичних системах в період інноваційних змін [Текст] / А.М. Гончарук // Вісник Хмельницького національного університету. Хмельницький Економічні науки. – 2015. – № 2, т. 2. – С. 237-240.
3. Донець Л. І. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : [навч. посіб.] / Л. І. Донець, О. В. Шепеленко, С. М. Барнцева [та ін.].: ЦКЛ, Львів 2012. 457 с.
4. Економічний ризик: методи оцінки та управління. Навчальний посібник, під загальною редакцією Т. А. Васильєвої, Я. М. Кривич Суми ДВНЗ “УАБС НБУ” 2015. 208 с.
5. Івченко І. Ю. Економічні ризики: [навч. посіб.] – Київ: “Центр навчальної літератури”, 2005. 304 с.
6. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій: [навч. посіб.]. – Київ: “Центр навчальної літератури”, 2007. 344 с.
7. Ільченко Н. Б. Оцінювання логістичних ризиків підприємства торгівлі / Н. Б. Ільченко // Науковий вісник, Міжнародного гуманітарного університету. – Київ: 2016. – Вип. 15. – С. 58-62.
8. Мажник Л. О., В. О. Письмак, Логістика невиробничої сфери: управління ризиками в логістиці. Навчальний посібник, Харків, ХНЕУ ім. С. Кузнеця 2016. 164 с.
9. Мамчин М. М. Вплив логістичних ризиків на підвищення ефективності діяльності підприємств / М. М. Мамчин, О. А. Русановська // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2011. – № 720. – С. 45-51.
10. Ревенко В. Операційний хеджінг ризиків у логістичних системах / В. Ревенко, Є. Єнченко // Економіст. Львів – 2006. – № 9. С. 56-59.
11. Семенко А.В., Сергеев В.І. Логістика. Основи теорії. – СПб.: Видавничий Дім “Союз” 2006. – 544 с.
12. Стрельбіцька Н. Є. Управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності. Конспект лекцій. Тернопіль, 2010. 81 с.
13. Ткачова А. В. Врахування ризиків при управлінні логістичною діяльністю підприємства [Електронний ресурс] / Ткачова А. В. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20101224/3_tkachova.php.

14. Устенко О. Л. Предпринимательские риски: основы теории, методология оценки и управление / О. Л. Устенко. – К. : Всеувиито, 1996. 150 с.

REFERENCES

1. Vitlinsky V.V. (2003). Modelyuvannya ekonomiky [Economic modeling study guide.] Kyiv[in Ukrainian].
2. Honcharuk, A.M. (2015). Upravlinnya ryzykamy v lohistychnykh systemakh v period innovatsiynykh zmin. [Risk management in logistics systems in the period of innovative changes]. Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences, 2, 2 [in Ukrainian].
3. Donets, L.I. (2012). Obgruntuvannya hospodars'kykh rishen' ta otsinka ryzykiv [Justification of business decisions and risk assessment]. Lviv [in Ukrainian].
4. Vasylieva, T. A. & Kryvysh, Y. M. (Eds). (2015). Ekonomichnyy ryzik: metody otsinky ta upravlinnya [Economic risk: methods of assessment and management] Bulletin of Sumy State University "UABS NBU" [in Ukrainian].
5. Ivchenko, I. Yu. (2005), Ekonomichni ryzyky [Economic risks]. Kyiv: "Center for Educational Literature" [in Ukrainian].
6. Ivchenko, I.Yu. (2007). Modelyuvannya ekonomichnykh ryzykiv i ryzykovykh sytuatsiy [Modeling of economic risks and risk situations]. Kyiv: "Center for Educational Literature" [in Ukrainian].
7. Ilchenko, N.B. (2016). Otsynuvannya lohistychnykh ryzykiv pidpryyemstva torhivli [Evaluation of logistics risks of a trade enterprise]. Scientific Bulletin of the International Humanitarian University [in Ukrainian].
8. Maznyk, L. O. & Pysmak, V. O. (2016). Lohistyka nevyrobnychoyi sfery: upravlinnya ryzykamy v lohistytsi [Logistics of the non-manufacturing sphere: risk management in logistics]. Kharkiv KHNEU named after S. Kuznets [in Ukrainian].
9. Mamchyn, M.M. (2011) Vplyv lohistychnykh ryzykiv na pidvyshchennya efektyvnosti diyal'nosti pidpryyemstv [The influence of logistics risks on increasing the efficiency of enterprises]. Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. [in Ukrainian].
10. Revenko, V. (2006) Operatsiynny khedzhynh ryzykiv u lohistychnykh systemakh [Operational risk hedging in logistics systems]. Economist [in Ukrainian].
11. Semenko, A.V., & Sergeyev V.I. (2006). Lohistyka. Osnovy teorii. [Logistics. Basics of the theory]. St. Petersburg: "Soyuz" Publishing House [in Russian].
12. Strelbitska, N.E. (2010) Upravlinnya ryzykamy v zovnishn'oekonomichniy diyal'nosti [Risk management in foreign economic activities] Lecture notes Ternopil. [in Ukrainian].
13. Tkacheva, A.V. (n.d.). Vrakhuvannya ryzykiv pry upravlinni lohistychnoyu diyal'nisty pidpryyemstva Consideration of risks in the management of logistics activities of the enterprise. Retrieved from: http://www.confcontact.com/20101224/3_tkachova.php [in Ukrainian].
14. Ustenko, O. L. (1996). Predprynimatel'skye ryzyky: osnovy teoryi, metodolohyya otsenky y upravlenye [Entrepreneurial risks: basic theory, methodology of assessment and management]. K.: Vseuvyito [in Ukrainian].

Отримано 24.01.2023